

Sociālās politikas pasākumu ideoloģiskais pamatojums: aktīvie nodarbinātības pasākumi cilvēkiem ar invaliditāti

Ritma Rungule, Taņa Lāce

Rīgas Stradiņa universitāte, Socioloģijas un psiholoģijas katedra, Latvija

Ievads. Kā atzīst sociālās politikas eksperti visā Eiropā, “aktīva” labklājības valsts ir veidojusies atšķirīgi atkarībā no ideoloģiskā līdzsvara dažādās dalībvalstīs. Turklāt aina mainās, jo mainās kultūras un ideoloģijas. Var izdalīt trīs paradigmas, kas katra balstās uz savu teorētisko bāzi un rezultējas konkrētās politikas ieteikumos: neoliberālā pieeja, kas prasa, lai darbs atmaksātos; konservatīvā pieeja, kas balstās uz stingri noteiktām sociālās palīdzības saņēmēju tiesībām un pienākumiem; sociālo investīciju pieeja, kam svarīgi ir “ieguldīt cilvēkos” (Nicaise, 2016).

Analizējot aktīvo nodarbinātības pasākumu lomu cilvēku ar invaliditāti sociālajā iekļaušanā uzmanība pievērsta šo pasākumu ideoloģiskajam pamatojumam un rezultātu izvērtējumam.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir noskaidrot, kāds ir pēckrīzes laikā Latvijā veikto sociālās iekļaušanas pasākumu (īpaši koncentrējoties uz aktīviem nodarbinātības pasākumiem cilvēkiem ar invaliditāti) pamatojums, kā to nozīme pamatota politikas dokumentos un ekspertu skatījumā, kā arī noteikt, kurai no teorētiskajām paradigmām tie vairāk atbilst. Izmantotās metodes ir dokumentu analīze un ekspertu intervijas.

Rezultāti. Neoliberālās pieejas atbalstītāji uzsver darba “atmaksāšanās” nepieciešamību. Jo dāsnāks pabalsts un garāks saņemšanas periods, jo vairāk saņēmēji var justies komfortabli un samazināt vēlmi uzņemties zemu atalgotu vai nepatīkamu darbu. Tādējādi ir jāsaņem pietiekama plaša starp ienākumiem no darba un sociāliem pabalstiem nestrādājošajiem, lai “darbs atmaksātos”. Šis arguments attiecas uz jebkāda veida ienākumu aizstāšanu (bezdarbnieka pabalstu, slimības pabalstu, minimālajiem ienākumiem, priekšlaicīgas pensionēšanās u. c.).

Konservatīvā tiesību un pienākumu pieeja ir balstīta uz pieņēmumu, ka finansiālās drošības tīkli ne tikai neveicina darba meklēšanu, bet arī veido “atkarības kultūru”, t. i., vērtību sistēmu, kas nabadzīgās ģimenēs tiek nodota no paaudzes paaudzei. Tāpēc pabalstu saņēmēji tiek obligāti iesaistīti kopienas pakalpojumu darbos ar zemu atalgojumu, lai veicinātu viņu atgriešanos darba tirgū.

Sociālos ieguldījumus definē kā “ieguldījumus cilvēkos” (atšķirībā no finanšu vai materiālajiem ieguldījumiem). Nozīmīgi ir ieguldījumi izglītības un mācību, veselības aprūpes, aktīva darba tirgus politikā un citos pakalpojumos, kas veicina nodarbinātību kā alternatīvu atkarībai no sociālajiem pabalstiem. Sociālā aizsardzība daļēji kalpo kā sociālo investīciju mērķis: pienācīgiem bezdarbnieka vai GMI pabalstiem vajadzētu ļaut darba meklētājiem ieguldīt savā cilvēkkapitālā un sociālajā kapitālā, lai palielinātu savas izredzes atrast pienācīgu darbu. Mērķtiecīgi pakalpojumi veido otra veida sociālo ieguldījumu instrumentus.

Secinājumi.

1. Aktīvo nodarbinātības pasākumu pamatojumā politikas dokumentos vairāk dominē neoliberālā pieeja, taču “darbam atmaksāties” Latvijā traucē zemais atalgojuma līmenis, kas reālajā dzīvē nereti liek izdarīt izvēli par labu pabalstiem, nevis algotam darbam.
2. Cilvēku ar invaliditāti viedokļi vairāk balstās uz sociālo investīciju pieeju, jo viņu nodarbinātība ir cieši saistīta ar izglītības un veselības aprūpes pieejamību.

HORIZON 2020 “Uz vērtībām un uzticību balstītas, iekļaujošas, solidāras Eiropas attīstība ar sociālo investīciju palīdzību” (Re-InVEST), Nr. 649447.